

تحلیل عکس «اندوه» اثر دیمیتری بالترمانتس

مریم سادات میرحسینی^۱

۱. کارشناسی ارشد تصویرسازی دانشکده هنرهای تجسمی، دانشکدگان هنرهای زیبا، دانشگاه تهران، تهران، ایران.

[تاریخ دریافت مقاله: ۱۴۰۲/۰۴/۲۴، تاریخ پذیرش مقاله: ۱۴۰۲/۱۲/۱۲]

چکیده

عکاسان روسی همواره از فعال‌ترین عکاسان در عرصه عکاسی خبری در طول جنگ جهانی اول و دوم بوده‌اند و عکس‌های ثبت شده آن‌ها نقش به‌سزایی در آرایه گزارشی مصور و زنده از وقایع جنگ و اوضاع مردم در آن زمان داشتند. در این میان، دیمیتری بالترمانتس، عکاس خبری برجسته شوروی است که عکس‌هایش برای بیش از ۵۰ سال زندگی مردم عادی روسیه آن زمان را به تصویر می‌کشد. بالترمانتس که زندگی‌اش همواره مقارن با جنگ بوده است، در جنگ شرکت داشت و در اوکراین، لهستان و آلمان جنگید و برخی از مهم‌ترین نقاط عطف جنگ را با عکس‌هایش به ثبت رساند. «اندوه» معروف‌ترین عکس بالترمانتس است که ۲۳ سال پس از جنگ منتشر شد و در سال ۱۹۶۵ شهرت جهانی یافت. این عکس، سوگ مردمانی را که به دنبال جنازه عزیزان خود هستند، گزارش می‌دهد. این مقاله با گذری بر زندگی و موقعیت بالترمانتس در جنگ، به نقد و تحلیل معروف‌ترین عکس او یعنی «اندوه» می‌پردازد. عکس «اندوه» اثری موفق در انتقال غم و رنج ناشی از جنگ و مصداقی بارز از ظلم و شر است. این تحقیق از منظر هدف، کاربردی است و به شیوه توصیفی-تحلیلی انجام شده است. اطلاعات نیز به شیوه کتابخانه‌ای به دست آمد.

واژه‌های کلیدی

عکاسی خبری، جنگ جهانی، دیمیتری بالترمانتس، اندوه.

مقدمه

از زمان ثبت نخستین عکس تاریخ چیزی قریب به ۱۹۰ سال می‌گذرد و در گذر زمان با پیشرفت تکنولوژی همواره دامنه وسیع‌تری از قابلیت‌های این گونه هنری برای بشر آشکار می‌شود. وجود عکس در تبلیغات، صنعت، روزنامه‌نگاری، مقاله‌نویسی و هم‌چنین در زمینه‌های مختلف علوم پزشکی، فیزیک، جانورشناسی، سینما، نجوم، اسناد تاریخی، اجتماعی و خبررسانی کاربرد بی‌سابقه‌ای داشته‌است. اما با این حال وظیفه اصلی عکس ثبت لحظه بوده‌است و به‌گونه‌ای تداوم یک موضوع در قالب دیدن را برای ما ممکن می‌سازد. چنین عکس‌هایی در لحظه‌هایی حساس و چه بسا خطرناک ثبت می‌شوند و جنبه‌ای خبری و مستند پیدا می‌کنند و همین آن‌ها دارای اهمیت ویژه‌ای می‌کند. اگرچه جنگ همواره مورد نفرت انسان‌ها و جوامع بشری بوده‌است، زمانی که به دلایل مختلف آغاز می‌شود می‌تواند موضوع یک عکس قرار گیرد و نقش مهمی را در مستند کردن وقایع ایفا کند. از نمونه‌های بارز عکاسی در جنگ، عکس‌های باقی‌مانده از عکاسان روسی است که در ارایه گزارشی مصور و زنده از وقایع جنگ و اوضاع مردم در آن زمان، نقش به‌سزایی داشته‌اند و به لحاظ تاریخی حائز اهمیت‌اند. از میان این عکاسان، دیمیتری بالترمانتس^۱، عکاس لهستانی از فعال‌ترین عکاسان چه در طول جنگ جهانی دوم و چه بعد از آن بوده‌است، به‌طوری‌که مجموعه عکس‌های او تاریخی مصور از اوضاع سیاسی و زندگی ملتی که در دوره‌ای خاص می‌زیسته‌اند آرا یه می‌دهد. عکس‌های خبری بالترمانتس با جذابیت زیبایی‌شناسی، عکاسی او از برخی از مهم‌ترین نقاط عطف جنگ از جمله شکست آلمان در نزدیکی مسکو، دفاع از سواستوپل، نبرد استالینگراد و... است. بیرون آمدن او از جنگ به‌عنوان یکی از عکاسان جوان با استعداد و درخشان جنگ و در نهایت نقش او و نمایشگاه‌های متعددش، در پیش‌برد اهداف فرهنگی کشور مطبوعش در ابعاد بین‌المللی خدمت بزرگی محسوب می‌شد و میراثی ماندگار در جهت حفظ و ثبت فرهنگ و زندگی روزمره مردم عادی بر جای می‌گذاشت و هم‌چنین زمینه‌های شکل‌گیری تحقیقی در مورد یکی از مهم‌ترین و مشهورترین عکس‌های او را فراهم آورد. مشهورترین عکس‌های او در کرچ کریمه^۲ ساخته شد که در آن هزاران نفر به قتل رسیدند و از این

میان عکس «اندوه» نام‌آورترین عکس بالترمانتس – که سال‌ها پس از جنگ در سال ۱۹۶۵ منتشر شد او را به شهرت جهانی رساند. این عکس از اولین عکس‌هایی است که از صحنه کشتار یهودیان به‌عنوان نژاد دشمن به دست آلمان و حزب نازی به ثبت رسید. اگرچه بالترمانتس عکس‌های زیادی در کرچ به ثبت رساند، در میان آن‌ها این عکس به اثری ماندگار تبدیل شد که سوگ مردمانی که به دنبال جنازه عزیزان خود هستند و مصداقی بارز از ظلم و شر را نشان می‌دهد با زیبایی‌شناسی هنری خود به ثبت رساند. از طرفی فقدان وجود پژوهشی جامع از یکی از مهم‌ترین آثار این هنرمند بزرگ، زمینه شکل‌گیری تحقیق پیش‌رو را فراهم آورد. این تحقیق گزارشی از زندگی و موقعیت بالترمانتس، مجموعه فعالیت‌ها و همکاری‌هایی که داشته‌است ارائه می‌دهد و پس از آن به نقد و بررسی ویژگی‌های مشهورترین اثر او، «اندوه» می‌پردازد.

روش تحقیق

در این تحقیق، عکس «اندوه» با تکیه بر نقد فرمالیستی و با رویکردی توصیفی-تحلیلی مورد مطالعه و ارزیابی قرار گرفته‌است. گردآوری اطلاعات در این مسیر از طریق مقاله‌ها و پایگاه‌های اینترنتی صورت گرفته‌است.

پیشینه تحقیق

در رابطه با این موضوع مقالات چندانی وجود ندارد و بیشتر به‌صورت ضمنی در بطن موضوعی دیگر به آن اشاره شده‌است. اما در این میان مقاله‌ای که با قوت بیشتری به نقد و بررسی عکس «اندوه» پرداخته‌است می‌توان به مقاله «تصویر غم: عکاسی هولوکاست شوروی در تقاطع تاریخ و حافظه» (۲۰۱۰)، نوشته دیوید شینر منتشر شده در ژورنال آکسفورد اشاره کرد که بیشتر از خود عکس به فرامتن عکس «اندوه» پرداخته‌است.

آشنایی با هنرمند

یکی از برجسته‌ترین عکاسان روسی دیمیتری بالترمانتس است. بالترمانتس، عکاس خبری برجسته شوروی، در ۳ ماه می ۱۹۱۲ در وارسای لهستان متولد شد. شروع سال‌های زندگی او با شروع جنگ جهانی اول همراه شد. تقارن زندگی دیمیتری با جنگ جهانی اول و دوم

آتش‌سوزی‌ها، زلزله‌ها و قتل‌ها می‌گیریم، غم و اندوه بشریت. ما دوست داریم عکس‌هایی در مورد شادی، نشاط و عشق ببینیم، اما با همان سطح کیفیت. با این حال، متوجه هستم که این کار دشواری است» (URL 1) جنگ همواره مورد نفرت انسان‌ها و جوامع بشری است اما زمانی که به دلایل مختلف آغاز می‌شود فرار از آن اجتناب‌ناپذیر است. در این‌گونه مواقع می‌تواند موضوع یک عکس قرار گیرد و هنرمند عکاس اگرچه در موقعیت‌های خطرناک و حساس ثبت لحظه می‌کند، نقش مهمی در مستند کردن وقایع دارد. عکاسان روسی لحظات جنگ را در سال‌های ۱۹۴۵ الی ۱۹۴۱ به تصویر کشیدند. این عکس‌ها در لحظات بحرانی و خطرناک ثبت می‌شد. مثلاً نبرد در استالینگراد^۶، خیابان به خیابان و تن به تن بود. فیلم‌برداران به ناچار از روی شانه سربازان فیلم‌برداری می‌کردند. برخی گفته‌اند که مجموعه عکس‌های گرفته شده در اوایل جنگ ضعیف است. این به دلیل آن است که عکاسان روسی برای استفاده از دوربین‌های خود، بیشتر مشغول جنگیدن بودند (URL 5). بالترمانتس شهرت اولیه خود را از عکس‌های جنگ جهانی دوم که در جبهه روسیه گرفته بود، به‌دست آورد. او از برخی از مهم‌ترین نقاط عطف جنگ عکاسی کرد از جمله شکست آلمان در نزدیکی مسکو، دفاع از سواستوپول^۷، نبرد استالینگراد^۸ و آزادسازی جنوب اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی. مشهورترین عکس‌های او در کرچ کریمه ساخته شد که در آن بیش از ۱۷۶ هزار نفر کشته شدند (URL 1). بالترمانتس درست مانند سایر همکاران عکاس خود در جنگ شرکت می‌کرد. او نبرد استالینگراد را برای چاپخانه ایزوستیا و هم‌چنین روزنامه ارتش سرخ پوشش خبری می‌داد (URL 4). اکثر عکاسان روسی در جنگ جهانی دوم در سنین جوانی بودند و حدود ۲۰ سال داشتند. بیشتر آن‌ها تجربه کمی از عکاسی داشتند. آن‌ها در جنگ شهرت یافتند و بسیاری از آن‌ها بعدها به‌طور حرف‌های به عکاسی پرداختند (URL 5). بالترمانتس نیز همواره در جنگ شرکت داشت و در اوکراین، لهستان و آلمان جنگید و عکاسی کرد. در ۱۹۴۵ به برلین رسید و در طول این مدت دوبار زخمی شد (URL 2). لپسکروف، ماکس آلپرت^۹، بوریس کودوجاروف^{۱۰}، میخائیل تراخمان^{۱۱} از دیگر عکاسان روسی در طول جنگ هستند که به‌واسطه

مضامین و موضوعات اصلی آثار او را دربرگرفت. پدر او گریگوری استولوویتسکی^{۱۲}، افسر ارتش امپراتوری روسیه و مادرش از خانواده‌ای روشن‌فکر از لهستان بود. پدر و مادر دیمیتری وقتی که او تنها سه سال داشت از یکدیگر جدا شدند. اندکی پس از طلاق آن‌ها، مادرش با وکیلی به نام نیکولای بالترمانتس^{۱۳} ازدواج کرد و دیمیتری را به فرزندی خود قبول کرد. به این ترتیب، نام بالترمانتس را به دیمیتری داد. جنگ جهانی اول پدر دیمیتری را از او گرفت و خانواده بالترمانتس را در سال ۱۹۱۵ از لهستان به مسکو راند. لذا کودکی دیمیتری با نابسامانی‌های کشوری و جهانی و انحلال مدنی، انقلاب‌ها، جنگ‌های داخلی و سازماندهی مجدد دولت، دارایی‌ها و جامعه همراه شده بود. در این مدت دیمیتری به همراه مادرش که به چندین زبان مسلط بود و به‌عنوان تایپیست کار می‌کرد، در یک آپارتمان کوچک زندگی می‌کردند (URL 2). دیمیتری پس از ترک دبیرستان مشاغل گوناگونی را امتحان کرد از جمله در فعالیت‌های خروجی پایانی طراحی‌های معماری، کار به‌عنوان مکانیک سینما و شاگردی چاپخانه ایزوستیا^{۱۴} کار کرد. در همین چاپخانه به عکاسی علاقه‌مند شد. چاپخانه او را برای تحصیل در رشته ریاضیات به دانشگاه دولتی مسکو فرستاد. دیمیتری پس از فارغ‌التحصیلی در سال ۱۹۳۹ به تدریس ریاضی در آکادمی نظامی مشغول شد. و در آن‌جا درجه کاپیتان را دریافت کرد. چند ماه بعد ایزوستیا او را برای پوشش خبری تهاجم شوروی به لهستان، به اوکراین غربی فرستاد (همان).

نخستین گزارش تصویری او موضوع سربازان شوروی از غرب اوکراین بود که دیمیتری در پی انتشار این مجموعه و آرایه توضیحات اشتباه در مورد یکی از عکس‌ها تنبیه و به بیمارستان منتقل شد. بعد از ترخیص دوباره به خط مقدم نبرد رفت و تا آخرین روز جنگ همان‌جا ماند (URL 3). اگرچه عکسی از آن دوره باقی نماند، آینده بالترمانتس از همین‌جا زمانی که او ۲۷ سال سن داشت رقم خورد. این یک آغاز برای حرف‌های طولانی مدت در عکاسی خبری برای بالترمانتس بود (URL 2).

بالترمانتس در جنگ جهانی دوم

«ما عکاسان عکس‌های باشکوهی از جنگ‌ها،

تصویر ۱. دیمیتری بالترمانتس، حمله، ۱۹۶۱، منتشر شده در ۱۹۶۰ چاپ نقره‌ای زلاتینی، ۵۲×۳۴ سانتی‌متر (URL4).

عکس‌هایشان شهرت جهانی یافتند (همان ۵).

را انتخاب و اجازه پخش می‌دادند که به جنبه‌های مثبت خدمات آن‌ها اشاره داشت. لذا بسیاری از گیراترین عکس‌های بالترمانتس سرکوب شدند تا این که بعدها در دهه ۱۹۶۰ عمومیت پیدا کردند و فراگیر شدند. «حمله»^{۱۳} و «در جاده‌های غم»^{۱۴}، از معروف‌ترین عکس‌های او بودند که پس از جنگ در دهه ۱۹۶۰ منتشر شدند. «اندوه»^{۱۵} از عکس‌های بسیار معروف بالترمانتس است که قتل عام یهودیان در سال ۱۹۴۲ توسط حزب نازی را نشان می‌دهد؛ عکسی که پس از ۱۸ سال ۱۹۶۰ منتشر شد. با این حال بالترمانتس به‌عنوان یکی از عکاسان جوان با استعداد و درخشان جنگ از جنگ بیرون آمد.

فعالیت‌های بالترمانتس پس از جنگ جهانی دوم

بالترمانتس یکی از عکاسان برجسته در اتحاد جماهیر شوروی بود که پس از جنگ، برای نخستین نشریه مصور در روسیه به نام اوگونیکو^{۱۶} به‌عنوان عکاس

«روس‌ها به عکاسان خود افتخار می‌کنند، زیرا این عکس‌ها تقریباً با دوربین ۳۵ میلی‌متری لایکا^{۱۳} گرفته شده و عکاسان در حال دویدن عکس گرفته‌اند. در عین حال در عکس‌ها، احساس ثبت لحظه‌ها و درگیری مشهود است. عکاسان و فیلم‌برداران خبری، به محض آغاز جنگ، دوش به دوش سربازان جبهه فعالیت داشتند» (URL 5). بسیاری از این عکس‌ها به علت اهمیت بالایی که در طول جنگ پیدا کردند بارها در مطبوعات روسی چاپ شدند و گاه از برخی از آن‌ها پوستری طراحی می‌شد و به‌عنوان نماد ارتش روس ارایه می‌گردید. البته در کنار این موضوع، همان‌طور که پیش از این مطرح شد، بسیاری دیگر از عکس‌ها نیز به دلایل سیاسی و امنیتی سانسور می‌شدند و سال‌ها پس از جنگ عمومیت یافتند. عکس‌های بالترمانتس همیشه توسط نیروهای شوروی سانسور می‌شد چرا که با هدف حفظ روحیه، عکس‌هایی

تصویر ۲. دیمیتری بالترمانتس، در جاده‌های غم، ۱۹۴۱، منتشر شده در ۱۹۶۰ چاپ نقره‌ای ژلاتینی، ۲۸×۴۰ سانتی‌متر (URL4).

با سقوط خرشچوف تغییرات لیبرالی متوقف شد، اما به دلیل نفوذ مدیرانش، نشریه اوگونیوک همچنان به حیاتش ادامه داد. لذا بالترمانتس با سفر به سراسر شوروی، این تغییرات را ثبت کرد. در این اثنا بالترمانتس در زمینه توسعه یافتن اقتصاد و موفقیت ورزشکاران کشورش در المپیک، عکس‌هایی در این وقایع به ثبت رساند. در سال ۱۹۶۹ فرصت مناسبی برای بالترمانتس برای ارایه آثارش خارج از مرزهای شوروی در لندن فراهم شد. در سال ۱۹۸۵ با روی کار آمدن میخائیل گورباچوف^{۱۹}، بالترمانتس بخش‌های جدیدی مانند ستون نامه‌ها و گزارش‌های کامل‌تر خبری را به مجله اوگونیوک اضافه کرد (URL 3). بالترمانتس در طول این سال‌ها از همه رهبران شوروی از استالین گرفته تا گورباچوف عکاسی کرد (URL 2). آرتور روتشتاین^{۲۰}، عکاس، در جمع‌بندی شهرت بالترمانتس اعلام کرد که «بالترمانتس نماینده بهترین عکس‌های خبری شوروی است. او موفق می‌شود عکس‌های خبری

خبری (فتوژورنالیست) استخدام شد و در نهایت در هیات تحریریه خدمت کرد و از همین جا با شروع همکاری با این نشریه، نام بالترمانتس کاملاً شناخت شد. کمونیست‌ها که به کاربرد عکس به‌عنوان یک رسانه برای اهداف تبلیغاتی‌شان پی برده بودند، از بالترمانتس خواستند که مجموعه عکسی را برای آن‌ها تهیه کند و در آن‌ها نشان دهد که جامعه کارگری در جامعه کمونیستی بسیار پر بازده و در عین حال خرسنداند. در نتیجه او سفری را به سراسر روسیه آغاز کرد تا این موضوع را به شکل باشکوهی ثبت کند. در سال ۱۹۴۹ او به سمت عکاس رسمی کاخ کرم‌لین منصوب شد و به ژوزف استالین^{۱۷} نزدیک شد و هم‌زمان برای ایزوستا، روزنامه پخش گسترده روزانه در روسیه، کار می‌کرد. پس از مرگ استالین که خرشچوف^{۱۸} جایگزین او شد، بالترمانتس به جایگاه بالاتری رسید و با دیدار از کشورهایمانند چین، هند و ویتنام و... کارهایش به مرزهای فراتر از شوروی گسترش یافت. در سال ۱۹۶۵

تصویر ۳. [این صفحه]
 دیمیتری بالترمانتس،
 از روزهای اندوه
 (از مجموعه عکس‌های کرچ)،
 ۱۹۴۲،
 منتشر شده در ۱۹۶۰،
 چاپ نقره‌ای ژلاتینی،
 ۳۱/۳۴۶/۲ سانتی‌متر
 (URL6).

تصویر ۴. [صفحه روبرو].
 دیمیتری بالترمانتس،
 زنی که به دنبال همسر خود می‌گردد
 (از مجموعه عکس‌های کرچ)،
 ۱۹۴۲،
 منتشر شده در ۱۹۶۰،
 چاپ نقره‌ای ژلاتینی،
 ۳۰/۸۴۶/۵ سانتی‌متر
 (URL6).

ملت باشد» (URL 3).

با جذابیت زیبایی‌شناسانه تولید کند» (URL 1).

اولین نمایشگاه شخصی او بعد از جنگ و در خارج از کشور در لندن در سال ۱۹۶۴ برگزار شد. همان سال او ویرایش‌گر عکس در مجله اوگونیوک بود. اعتبار او در دنیای عکاسی در طول سال‌ها افزایش یافت و به‌عنوان رییس بخش عکاسی مرکز انجمن دوستی با ملل خارجی و به‌عنوان نماینده اتحاد جماهیر شوروی در رویدادهای بین‌المللی عکس فعالیت کرد ((URL 2).

بالترمانتس در اواخر عمر خود به عفونت کلیه دچار شد و در ۱۱ ژوئن ۱۹۹۰ در ۷۸ سالگی در مسکو درگذشت. او همچنین به‌عنوان موضوع یک نمایشگاه یادبود در مرکز بین‌المللی عکاسی نیویورک در سال ۱۹۹۲ قرار گرفت

«برای بیش از ۵۰ سال، عکس‌های بالترمانتس تنها تصاویری بودند که زندگی مردم عادی روسیه آن زمان را به تصویر می‌کشیدند. نمایشگاه‌های متعدد او، در پیش‌برد اهداف فرهنگی کشور مطبوعش در ابعاد بین‌المللی خدمت بزرگی بود و میراثی ماندگار در جهت حفظ و ثبت فرهنگ و زندگی روزمره مردم عادی، و نیز در توسعه و بسط تنوع قومی در سراسر قلمرو امپراطوری گسترده روسیه کبیر آن زمان، به حساب می‌آید. دیمیتری بالترمانتس لقب "چشم ملت" را از آن خود کرد چراکه این توانایی را داشت که نگاه هنرمندانه‌اش را با شرایط جنگی و نظامی کشورش در زمان خود وفق دهد و عکس‌هایش شواهدی زنده از خواسته‌های اجتماعی، سیاسی و رویاهای یک

عاری از مکان و زمان ارایه می‌دهد مثلاً در عکس «رو به جلو»^{۲۱} کنتراست‌های تیرگی و روشنی در تصویر زمینه آن چنان به حداقل رسیده که موقعیت مکانی تصویر برای بیننده مشخص نیست و ما صرفاً سربازانی را می‌بینیم که در حال دویدن به جایی نامعلوم هستند. در مقابل در کنار این کنتراست، محوشدگی یا کشیدگی نیز به صورت هم‌زمان در آثار او به چشم می‌خورد که بر رازآلود بودن و معمایی شدن آن می‌افزاید و جنبه‌های احساسی اثر را تقویت می‌کند. حرکت، از دیگر ویژگی‌های آثار بالترمانتس است که آن را در کشیدگی و محوشدگی‌ها و چیدمان فرم‌ها در کادر نشان می‌دهد.

بالترمانتس خود را در عکاسی صحنه‌پردازی^{۲۲} خبره می‌دانست و از بازی با نگاتیو و افزودن جزئیات به

(همان). بایگانی بزرگ و کاملی از عکس‌های او که شامل عکس‌هایی از دوره مهمی در تاریخ روسیه است، هم‌اکنون توسط دخترش تاتیانا نگهداری می‌شود (URL 3).

ویژگی‌های عکس‌های بالترمانتس

عکس‌های بالترمانتس عموماً صحنه‌هایی از جنگ و هیاهو را به تصویر می‌کشد. تضاد از بارزترین ویژگی‌هایی است که در آثار او در شکل‌های گوناگون گاهی در محتوا و گاهی در فرم بروز پیدا می‌کند. از مصداق‌های تضاد در آثار او، کنتراست تیرگی و روشنی است که در اغلب آثار او به چشم می‌خورد. به این صورت که خاکستری‌های میانه کاملاً از بین رفته و برخی فرم‌ها با سطوح اطراف خود تلفیق شده‌اند به گونه‌ای که در برخی عکس‌های او قسمتی از تصویر کاملاً خالی شده‌است و فضایی

تصویر ۵. دیمیتری بالترمانتس، اندوه، ۱۹۴۲، منتشر شده در ۱۹۶۰، ترکیبی از چهار عکس چاپ شده نقره‌ای زلاتینی (URL2).

خبری و عکاسی هنری تقریباً به خوبی در غرب در جنگ جهانی دوم مشخص نشده بود. این بدان معناست که صحنه‌ها، روشن یا تیره کردن نگاتیوها، برش دادن تصاویر، و افزودن یا کم کردن جزئیات برای جذاب‌تر کردن یا از نظر سیاسی مناسب‌تر کردن یک عکس، حتی اگر به معنای تغییر اطلاعات کلیدی باشد، قابل قبول و اغلب تشویق می‌شود. در طول جنگ، افزودن دود یکی از متداول‌ترین دستکاری‌ها بود. عکس بالترمانتس در سال ۱۹۴۵ به نام «عبور از او»^{۳۳} سربازان شوروی را به تصویر می‌کشد که توپخانه‌های سنگین را از میان رودخانه پوشانده شده است که در دود غلیظ ناشی از انفجارهایی که به نظر می‌رسد درست بالای آن‌ها قرار دارد، فرو می‌روند. او این دود را اضافه کرد تا تصویری قدرتمندتر ایجاد کند، تصویری که بر خطر قریب‌الوقوع و قهرمانی شوروی تأکید می‌کرد وقتی او نگاتیو آسیب دیده کرچ را برای نمایشگاه و انتشار تعمیر کرد، مطمئن شد که بهترین تصویر ممکن از «غم» را به نمایش می‌گذارد، تصویری که عملکرد جدید عکس را به‌عنوان یک مراقبه جهانی در مورد فقدان، بهتر منعکس می‌کند (همان).

عکس‌های دیگر لذت می‌برد؛ مثلاً عکس «اندوه» که در آن ابرهای سیاه و تهدیدآمیز در پس‌زمینه روی نگاتیو دیگری قرار گرفته بودند. ترکیب‌بندی‌های بی‌نقص او و استفاده تخصصی او از رنگ، مورد تحسین مقامات شوروی و مردم قرار داشت (URL 2). هنگامی که او در حال توسعه فیلم در نزدیکی کرچ بود، ظاهراً لکه‌های چسب به برخی از کاغذهای چاپ عکس چسبیده بود. وقتی آن‌ها را از هم جدا کرد، متوجه شد که در یک نوردهی لکه‌هایی باقی مانده است و البته نوردهی که او از همه بیشتر دوست داشت و عکسی را که معروف‌ترین عکس او می‌شد، رقم زد (شنیر، ۲۰۱۰: ۴۲-۴۴). اگرچه بالترمانتس ادعا می‌کند که این تصویر خاص را به دلیل آسیب تغییر داده است، برای عکاسان شوروی معمول بود که عکس‌های خود را در هر مرحله از فرآیند کار، از انتخاب یک صحنه قبل از گرفتن عکس گرفته تا تغییر دستی نگاتیوها و ایجاد چاپ ترکیبی از دو نگاتیو، تهیه کنند. عکس‌های خبری در هر مرحله از فرآیند تولید تغییر می‌کرد تا از نظر زیبایی‌شناختی جالب‌تر، از نظر بصری قدرتمندتر و از نظر سیاسی و ایدئولوژیکی مناسب‌تر شوند. مرزهای بین روزنامه‌نگاری

نقد و بررسی عکس «اندوه» موقعیت و ماجرای مربوط به عکس

یکی از برنامه‌ها و اهداف اصلی آلمان و حزب نازی، یهودستیزی به‌عنوان نژاد دشمن بود. لذا به کشتار یهودیان می‌پرداخت. اولین عکس‌هایی که از چنین صحنه‌هایی توسط آزادی‌خواهان گرفته شد، از شهر کرچ، واقع در شبه‌جزیره کوچکی که به دریای آزوف در جنوب روسیه می‌ریزد، گرفته شد. این شهر یکی از اولین مکان‌هایی بود که سربازان، روزنامه‌نگاران و عکاسان شوروی آن‌چه را که اکنون هولوکاست^{۳۴} می‌نامیم، با چشمان خود دیدند (شنیر، ۲۰۱۰: ۳۶).

ایلیا ارنبورگ^{۲۵}، روزنامه‌نگار یهودی شوروی و یکی از مشهورترین نویسندگان شوروی دوران جنگ، در کتاب خود به نام «روسیه در جنگ»^{۲۶} در سال ۱۹۴۳ روسیه در جنگ، جنایات آلمان در کرچ را چنین توصیف کرد: «آن‌ها مست از خون لهستانی‌ها، فرانسوی‌ها و صرب‌ها به روسیه آمدند؛ تشنه به خون پیران، دختران و نوزادان و خواهان مرگ آن‌ها. منظورم مرگ سربازان نیست، زیرا هیچ جنگی بدون قربانی نیست. من به چوبه‌ای اشاره می‌کنم که اجساد دختران روسی از آن آویزان است، و گودالی وحشتناک در نزدیکی کرچ که در آن کودکان روسی، تاتاری و یهودی دفن شده‌اند... خاطره آن‌چه را که ما تجربه کرده‌ایم، محو نمی‌شود» (همان). بالترمانتس در مصاحبه‌ای شرح داد که چگونه عکس‌های کرچ را گرفته است: «در پاییز ۱۹۴۱، آلمانی‌ها ۷۰۰۰ نفر از ساکنان- حزب‌ی‌ها، کمونیست‌ها و یهودیان - را به سنگر بردند. آن‌ها کل خانواده‌ها را بیرون کردند؛ زنان، سالمندان، کودکان. همه آن‌ها را به یک خندق ضدتانک بردند و تیراندازی کردند». عکاسان و ویراستاران شروع به بیان داستان هولوکاست کردند؛ از جمله مجموعه عکس‌های بالترمانتس که تحت عنوان «ساکنان کرچ در جستجوی بستگان خود هستند»^{۳۷} منتشر شد. دیدن مجموعه کامل عکس‌های بالترمانتس نشان می‌دهد که چگونه این عکاس برای ثبت بهترین تصویر از اندوه خود تلاش کرده است. تنها تعدادی از عکس‌های کرچ بالترمانتس در آن زمان در روزنامه‌ها یا مجلات منتشر شد. اما تصاویر او در طول جنگ به روش‌های دیگری دست‌به‌دست می‌شد (همان: ۳۷-۳۸).

بعد از جنگ برخی از عکس‌های جنایت نازی‌ها که خشم مردم شوروی را در طول جنگ برانگیخته بود، دوباره در مطبوعات جهان شوروی و کمونیستی ظاهر شد و برای اولین بار در نمایشگاه‌ها به‌عنوان عکس هنری به نمایش درآمد. این تصاویر دیگر مستند جنایات نبودند، اما اکنون بخشی از فرآیند ایجاد حافظه جنگ بودند. در ژانویه ۱۹۶۵، برای بزرگداشت بیستمین سالگرد پایان جنگ، اوگونیکو کتاب «فراموش نخواهیم کرد»^{۲۸} را منتشر کرد و در همین کتاب از عکس «اندوه» بالترمانتس که در مورد زن گریانی در کرچ به نام ایوانوا^{۲۹} که به دنبال جسد شوهرش بود، برای عنوان کتاب استفاده کرد. حرفه عکاسی دوران جنگ در دوره پس از جنگ سر به فلک کشیده بود و در سال ۱۹۶۱ بالترمانتس ویرایش‌گر عکس اوگونیکو شد. بالترمانتس کسی بود که در شکل دادن به حافظه بصری جنگ تأثیر به‌سزایی داشت و احتمالاً همان کسی بود که این مجموعه را سامان‌دهی کرد. اگرچه این عکس کمی متفاوت از عکسی بود که در ابتدا در طول جنگ منتشر شد، این اولین باری بود که هر یک از عکس‌های کرچ بالترمانتس از زمان جنگ در اتحاد جماهیر شوروی منتشر می‌شد. در همان زمان به نظر می‌رسید که بالترمانتس این عکس را در آلمان با عنوانی که به تازگی اضافه شده است یعنی «غم» به نمایش گذاشت. نام این عکس در اوایل دهه ۱۹۶۰ از هنرمند ایتالیایی کایو گاروبا^{۳۰} گرفته شد که اولین بار زمانی که در مسکو به دنبال تصاویری برای برپایی نمایشگاه گسترده‌ای که در مورد جنگ بود، آن را دید و این نام را برای عکس گذاشت. «غم» اولین بار در سال ۱۹۶۳ در نشریه مصور «چک، پرها-مسکوا»، به چاپ رسید که مجموعه‌ای از عکس‌های بالترمانتس را در نسخه ژانویه خود منتشر کرد (شنیر، ۲۰۱۰: ۴۲). پس از گذشت ۲۰ سال از انتشار «اندوه» ایوانوا در این عکس، به عنوان یک عکس هنری و به معنای واقعی کلمه غم و اندوه، دیگر به صراحت بر آن‌چه آلمان‌ها در طول جنگ انجام دادند، تمرکز نمی‌کرد، اکنون در مورد ماهیت شر و پرورش یک حافظه جمعی جدید از جنگ بود.

مشخصات کلی اثر

«اندوه» عنوان اثری است که دیمیتری بالترمانتس در سن ۲۰ سالگی، طی جنگ جهانی دوم از مردمانی که در

تصویر ۶. دیمیتری بالترمانس، اندوه، ۱۹۴۲، منتشر شده در ۱۹۶۰، ترکیبی از چهار عکس چاپ شده نقره‌ای ژلاتینی (URL2).

هنرمند ایتالیایی گرفته شد که اولین بار زمانی که در مسکو به دنبال تصاویری برای برپایی نمایشگاه گسترده‌ای که در مورد جنگ بود، آن را دید (همان). سمت راست تصویر جسد ۶۷ سال‌های به نام کوگان^{۳۱} بر روی زمین افتاده که در واقع شوهری است که ترشچنکو (زن کرچی) با صدای اوکراینی در جست‌وجوی او بود. یک تصویر دیگر با توجه به همین تصویر از مجموعه عکس‌های بالترمانس از این واقعه در کرچ ثبت شده است؛ عکسی که به صورت چند پنل است و تصویر زن کرچی به نام ایوانوا را در چند قاب نشان

جست‌وجوی اجساد عزیزان‌شان در کرچ بودند، عکاسی کرده بود. این عکس در سال ۱۹۴۲، با دوربین ۳۵ میلی‌متری لایکا گرفته شده و در ابعاد ۲۹/۵ در ۳۹/۴ سانتی‌متر و به صورت چاپ نقره ژلاتین ظهور یافت. با توجه به این که نیروهای شوروی بسیاری از عکس‌های جنگ را سانسور می‌کردند، این اثر بالترمانس پس از ۱۳ سال در ژانویه ۱۹۶۵ برای اولین بار در مجله مصور اوگونیوک منتشر شد. همان‌طور که پیش از این مطرح شد، عنوان این عکس در اوایل دهه ۱۹۶۰ از کایو گاروبا،

کار را برای جلوه زیبایی‌شناختی انجام ندادم، بلکه فقط به دلیل لکه‌های چسب است» هنگامی که او در حال توسعه فیلم در نزدیکی کرچ بود، ظاهراً لکه‌های چسب به برخی از کاغذهای چاپ عکس چسبیده بود. وقتی آن‌ها را از هم جدا کرد، متوجه شد که در یک نوردهی لکه‌هایی باقی‌مانده است و البته نوردهی که او از همه بیشتر دوست داشت و عکسی را که معروف‌ترین عکس او شد، رقم زد (شنیر، ۲۰۱۰: ۴۲-۴۴).

سوگ برای فقدان و مرگ عزیز حاصل از رنجی عمیق است که انسان‌ها همواره در زندگی خود تجربه می‌کنند و این خود موضوعی است قابل توجه که در جان بیننده می‌نشیند و اثری عمیق بر روان او می‌گذارد. لذا موضوعاتی چون سوگ و عزاداری، گریه، فغان و جنگ و... از آن دست موضوعاتی هستند که به تنهایی و در ذات خود با اعماق وجودی انسان ارتباط می‌گیرند و با او سخن می‌گویند و بیننده را با خود همراه می‌کنند. در نتیجه این خود امتیاز مثبتی است در جهت موفقیت این عکس، خصوصاً هنگامی که چنین محتوایی غنی در ضرب‌آهنگی از فرم‌های عمودی و افقی و مورب که در افراد زنده و جنازه‌های بر زمین افتاده در این عکس جای گرفته باشد و نیز حرکتی از ابرهای تیره و محوشدگی فرم‌ها در آسمان در جهت روحانی‌تر کردن فضای اثر و در نهایت، سیاه و سفید بودن و خالی بودن آن از رنگ، اثرگذاری این تصویر را بیش از یک موضوع اندوه‌ناک محض کرده و در انتقال این مفاهیم با توجه به آن که از عنوان این عکس پیداست، اثری موفق بوده است.

نتیجه‌گیری

دیمیتری بالترمانتس از عکاسان روسی است که با عکس‌هایی که در طول جنگ ثبت کرد، در ارایه گزارشی مصور و زنده از وقایع جنگ و اوضاع مردم در آن زمان نقش به‌سزایی داشت. او همواره در جنگ شرکت داشت و در اوکراین، لهستان و آلمان جنگید و برخی از مهم‌ترین نقاط عطف جنگ را با عکس‌هایش به ثبت رساند؛ از جمله شکست آلمان در نزدیکی مسکو، دفاع از سواستوپل، نبرد استالینگراد و آزادسازی جنوب اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی. مشهورترین عکس‌های او در کرچ کریمه

و این ریتم در تشدید هر چه بیشتر مفاهیمی چون درد، رنج، سرگردانی و آوارگی تاثیر داشته است. حرکت نگاه از افراد زنده و ایستاده به اجساد افتاده بر زمین، ضرب‌آهنگ غم‌انگیز و هولناک را می‌آفریند که نوعی حرکت نگاه و ریتم را در این عکس به وجود آورده است.

به لحاظ ترکیب‌بندی، این عکس ترکیبی غیرمتقارن و تا حدودی متوازن دارد. اگرچه به نظر می‌آید سمت راست تصویر به لحاظ تجمع بیشتر فرم‌ها و بزرگ‌تر بودن آن‌ها کمی سنگین‌تر به چشم بخورد، عکاس با در نظر گرفتن آسمانی از لکه‌های تیره ابر در سراسر قسمت بالایی کادر توانسته است توازن لازم در عکس را ایجاد کند.

دامنه‌های خاکستری در این عکس پرکنتراست است و ما با ترکیبی از سطوح تیره و روشن با لبه‌های تیز با خاکستری‌های میانی محدود مواجه هستیم. این موضوع نیز در شدت بحرانی بودن فضا تاثیر داشته است. وجود ابرهای تیره و سنگین که شاهدان حاضر بر این واقعه هولناک و اندوه‌بار بوده‌اند که در گذار و حرکت هستند، بر غم و فضای احساسی و هیجانی عکس افزوده است. قرارگیری ابرها و آسمان با مشخصات فرمی که ذکر شد تأثیرات به‌سزایی در معنابخشی هر چه بیشتر این عکس داشته است. مسیر نگاه مخاطب به گونه‌ای است که با عبور از صحنه‌ای هولناک و اندوه‌بار به آسمان منتهی می‌شود و به گونه‌ای بر جنبه جدا شدن روح انسان‌های افتاده بر زمین و عروج آن‌ها به آسمان اشاره دارد و نیز با توجه به این که در دو سوم پایین تصویر با دامنه‌های خاکستری پرکنتراست و سطوح تیره و روشن مواجه هستیم، در نقطه مقابل آن، آسمان و ابرهایی را در یک سوم بالای تصویر می‌بینیم که بیشترین دامنه‌های خاکستری و محوشدگی‌ها را دارد و در تضادی کامل با دو سوم پایین تصویر به لحاظ تیرگی و روشنی‌ها و نوع فرم‌ها، از شدت و تندی کل اثر در این قسمت فروکش کرده است و به جنبه‌های معنوی و روحانی آن افزوده است.

نکته جالب توجه این است که تیرگی این ابرها به صورتی اتفاقی در جریان ظهور عکس اتفاق افتاد چرا که بالترمانتس در مصاحبه‌ای توضیح داد: «آسمان را پر کردم. اما من این

۸. Battle of Stalingrad نبرد استالینگراد (۱۲ سپتامبر ۱۹۴۲ - فوریه ۱۹۴۳) یکی از طولانی‌ترین، مهلک‌ترین و سرنوشت‌سازترین نبردهای جبهه شرقی جنگ جهانی دوم که در این نبرد نیروهای ورماخت و متحدانش که در جریان تهاجم آلمان به شوروی، به منظور سلطه بر شهر استالینگراد در کرانه رود ولگا، به آن یورش برده بودند. پس از چندین ماه درگیری خونین، با ضد حمله ارتش سرخ به محاصره درآمدند تا در نهایت روز ۳ فوریه سال ۱۹۴۳ میلادی شکست خورده و فیلدمارشال فریدریش پائولوس، فرمانده ارتش ششم ورماخت به همراه ۲۵۰۰ افسر عالی‌رتبه از جمله ۲۴ ژنرال و بیش از ۱۰۰ هزار نفر دیگر تسلیم ارتش سرخ شدند.
9. Max Alpert
10. Boris Kudojarov
11. Mikhail Trakhman
12. Leica Minilux 35mm
۱۳. Attack (۱۹۴۱)، سربازان شوروی را در حال نبرد در سنگر ها را نشان می‌دهد.
۱۴. War_time Road (۱۹۴۱)، یکی از سربازان ارتش سرخ را نشان می‌دهد که در شش ماه اول جنگ کشته شد.
15. Grief
۱۶. Ogonyok از قدیمی‌ترین مجله‌های مصور هفتگی در روسیه.
۱۷. Joseph Vissarionovich Stalin، سیاست‌مدار، نظریه‌پرداز سیاسی شوروی بود که از سال ۱۹۲۴ تا زمان مرگش در سال ۱۹۵۳ رهبری اتحاد جماهیر شوروی را بر عهده داشت.
۱۸. Nikita Sergeevich Khrushchev، سیاست‌مدار اهل شوروی بود که در طی بخشی از جنگ سرد، رهبری اتحاد جماهیر شوروی را به‌عنوان دبیر اول حزب کمونیست اتحاد جماهیر شوروی از سال ۱۹۵۳ تا ۱۹۶۴ بر عهده داشت.
۱۹. Mikhail Sergeevich Gorbachev، سیاست‌مدار اهل شوروی و هشتمین و آخرین رهبر اتحاد جماهیر شوروی.
20. Arthure Rothstein
21. Forward, 1943
22. staged photography
23. Crossing the oder
۲۴. The Holocaust (۱۹۴۵-۱۹۳۳ م)، ادعای کشتار دسته‌جمعی، همه‌سوزی و نسل‌کشی یهودیان توسط حزب نازی.
25. Ilya Ehrenburg
26. Russia At War
27. Residents of kerch search for their relatives. ogonek, March2 (1942).
28. we will not forget
29. Ivanova
۳۰. Caio Mario Garrubba (۲۰۱۵-۱۹۲۳ م)، از بزرگ‌ترین نمایندگان عکاسی خبری ایتالیایی در قرن بیستم.
۳۱. Kogan کوگان با صدای یهودی به معنای کوهن؛ کوهن واژه عبری است به معنای روحانی یا آخوند که واژه کاهن در زبان فارسی و عربی از آن گرفته شده‌است.
32. Long shot

فهرست منابع الف / فارسی

Shneer, David, (2010), "Picturing Grief: Soviet Holocaust Photography at the Intersection of History and Memory", Oxford Journals, 115, 28_52.

ساخته شد که در آن هزاران نفر به قتل رسیدند. عکس‌های او علاوه بر اهمیت تاریخی و مستندنگاری که دارند، از نظر هنری نیز حائز اهمیت هستند. محوشدگی برخی عناصر تصویری در عکس و فرو رفتن شخصیت‌ها در دود و غبار، کنتراست تیرگی و روشنی و حرکت و ریتم از ویژگی‌های بصری عکس‌های بالترمانتس است. او هم‌چنین با روشن یا تیره کردن نگاتیوها، برش دادن تصاویر و افزودن یا کم کردن جزئیات برای جذاب‌تر کردن عکس بهره می‌گرفت. او پس از جنگ، شروع به همکاری با نشریه‌ی مصور در روسیه به نام اوگونویوک به‌عنوان عکاس خبری (فتوژورنالیست) کرد و از همین جا نام او کاملاً شناخت شد. بالترمانتس هم‌چنین طی همکاری خود با دولت در طول این سال‌ها از همه‌ی رهبران شوروی از استالین گرفته تا گورباچوف عکاسی کرد. عکس‌های او نه تنها تاریخی مصور از روسیه در دوران جنگ و بعد از آن است، بلکه همواره شواهدی زنده از خواسته‌های اجتماعی، سیاسی و رویاهای یک ملت است. «اندوه» معروف‌ترین عکس بالترمانتس است که ۲۳ سال پس از جنگ در سال ۱۹۶۵ منتشر شد و شهرت جهانی یافت و با توجه به ضرب‌آهنگ فرم‌های متضاد در عکس، حرکتی از ابرهای تیره، سیاه و سفید بودن و خالی بودن آن از رنگ، اثرگذاری این تصویر را بیش از یک موضوع اندوه‌ناک محض کرده و در انتقال این مفاهیم با توجه به آن‌که از عنوان این عکس پیداست، اثری موفق در انتقال غم و سوگ مردمانی که به دنبال جنازه‌های عزیزان خود هستند و نیز مصداقی ملموس از ظلم و شر بوده‌است.

پی‌نوشت‌ها

1. Dmitry Baltermants
۲. Kerch شهری پر اهمیت به لحاظ منطقه‌ای در شبه‌جزیره کرچ در شرق کریمه است.
3. Grigory Stalovitski
4. Nikolai Baltermants
۵. Izvestia یک روزنامه پرنیراژ در روسیه که این روزنامه دولتی از تریبون‌های اتحاد جماهیر شوروی سوسیالیستی از سال ۱۹۱۷ آغاز به کار کرد و تا فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی در سال ۱۹۹۱ به کار ادامه داد.
6. Stalingrad
۷. Battle of Sevastopol نبرد سواستوپول یا محاصره سواستوپول یا دفاع سواستوپول، نبردی در جبهه شرقی جنگ جهانی دوم میان نیروهای محور و شوروی بر سر شهر سواستوپول در شبه‌جزیره کریمه بود که در پایان پس از یک محاصره هشت‌ماهه، سواستوپول روز ۴ ژوئیه سال ۱۹۴۲ به تصرف مهاجمان درآمد.

ب / پایگاه‌های اینترنتی

URL 1 : <https://www.getty.edu/art/collection/person/103KDJ>

URL 2 : <https://www.nailyaalexandergallery.com/1920s-1930s/dmitri-baltermants>

URL 3 : <https://chiilick.com>

URL 4 : <https://www.atlasgallery.com/artists/dimitri-baltermants>

URL 5 : <https://defapress.ir/fa/news/128257/%D8%AA%D8%A7%D8%B1%D9%8A%D8%AE%DA%86%D9%87-%D9%8A%D8%B9%DA%A9%D8%A7%D8%B3%D9%8A-%D8%AC%D9%86%DA%AF-%D8%AF%D8%B1-%D8%AC%D9%87%D8%A7%D9%86-4>

URL 6 : <https://www.icp.org/browse/archive/objects/from-a-day-of-grief-kerch-crimea>

مطالعات عالی هنر

دیمیتری بالترمانتس / Dmitry Baltermants

Analysis of the photo “Grief” by Dimitri Baltermants

Maryam Sadat Mirhasani

Mater 2 of Illustration, Faculty of Fine Arts, University of Tehran, Tehran, Iran.

(Received 15 Juillet 2023, Accepted 02 Mars 2024)

Abstract

Russian photographers were one of the most active photographers in the field of photojournalism during World War I and II, whose recorded photos played a significant role in presenting a vivid and illustrated report of the war events and the conditions of the people at that time. One of these photographers is Dmitry Baltermants, a prominent Soviet photojournalist whose photographs have depicted the lives of ordinary Russian people for more than 50 years. Baltermants, whose life has always been parallel to war, this fact has formed the main subject of his photos. He was involved in the war and fought in Ukraine, Poland and Germany and captured some of the most important milestones of the war with his photographs. “Grief” is Baltermants’ most famous photo, published 23 years after the war and became world-famous in 1965, reporting the mourning of people looking for the bodies of their loved ones. This article, passing on the life and situation of Baltermants, reviews and analyzes his most famous picture, “Grief”.

Keywords

photojournalism, world war, Dimitri Baltermants, Grief.